XALQARO BANK AMALIYOTIDA KORPORATIV XIZMATLARNI DIVERSIFIKASIYA QILISH TAJRIBASI

Qurbonov Abror Abdullayevich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: mr.abror.qurboov@gmai.com

Received: 26.02.2026
Revised: 27.02.2026
Accepted: 28.02.2026

Kalit so‘zlar:
korporativ bank xizmatlari, xizmatlarni diversifikatsiya qilish, xalqaro bank amaliyoti, tijorat banklari, raqamli bank xizmatlari, moliyaviy innovatsiyalar, bank raqobatbardoshligi, risklarni boshqarish.

Annotatsiya. Mazkur tezisda xalqaro bank amaliyotida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida rivojlangan mamlakatlar bank tizimida korporativ mijozlarga ko‘rsatilayotgan zamonaviy moliyaviy xizmatlar, ularning iqtisodiy samaradorligi hamda banklar raqobatbardoshligini oshirishdagi o‘rni o‘rganildi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida bank xizmatlarini kengaytirishning ahamiyati va milliy bank tizimida xalqaro tajribani qo‘llash istiqbollari yoritildi. Tadqiqot natijalari korporativ bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish bank daromadlarini barqarorlashtirish, risklarni kamaytirish hamda real sektor rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida bank-moliya tizimining barqaror rivojlanishi iqtisodiyotning barcha tarmoqlari faoliyati samaradorligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tijorat banklari tomonidan korporativ mijozlarga ko‘rsatilayotgan xizmatlar sifati va ularning xilma-xilligini oshirish zamonaviy bank faoliyatining ustuvor yo‘nalishiga aylanmoqda. Jahon moliya bozorlarida raqobatning kuchayib borishi banklardan an’anaviy kreditlash operatsiyalari bilan cheklanib qolmasdan, korporativ segment uchun innovatsion va kompleks moliyaviy xizmatlarni taklif etishni talab etmoqda. Shu sababli xalqaro bank amaliyotida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish masalasi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish banklarning daromad manbalarini kengaytirish, risklarni kamaytirish hamda mijozlar ehtiyojlariga moslashuvchan moliyaviy yechimlar yaratishga xizmat qiladi. Rivojlangan mamlakatlar bank tizimi tajribasi shuni ko‘rsatadiki, korporativ mijozlarga ko‘rsatiladigan xizmatlar tarkibiga investitsion bank xizmatlari, loyihaviy moliyalashtirish, savdo moliyasi, kesh-menejment, trejering operatsiyalari, konsalting xizmatlari hamda raqamli bank mahsulotlari keng joriy etilgan. Natijada banklar nafaqat kredit beruvchi institut, balki biznes rivojlanishining strategik moliyaviy hamkoriga aylangan.

Xalqaro bank amaliyotida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish jarayoni asosan raqamli transformatsiya, moliyaviy texnologiyalar (FinTech) rivoji

hamda global integratsiya jarayonlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Zamonaviy banklar sun’iy intellekt, katta hajmdagi ma’lumotlar (Big Data), blokcheyn texnologiyalari va masofaviy bank xizmatlari orqali korporativ mijozlarga tezkor, xavfsiz va individual yondashuv asosidagi xizmatlarni taqdim etmoqda. Bu esa bank xizmatlari samaradorligini oshirish bilan birga operatsion xarajatlarni qisqartirish imkonini bermoqda. Shu bilan birga, xalqaro tajribani o‘rganish rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O‘zbekiston bank tizimi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Milliy bank sektorida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish eksport-import operatsiyalarini qo‘llab-quvvatlash, investitsion loyihalarni moliyalashtirish hamda xususiy sektor rivojini jadallashtirishda muhim vosita hisoblanadi. Bank xizmatlarining zamonaviy turlarini joriy etish iqtisodiyotning real sektorini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlarini kengaytiradi va banklarning xalqaro moliya bozorlariga integratsiyalashuv darajasini oshiradi. Mazkur tezisda xalqaro bank amaliyotida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilishning nazariy asoslari, ilg‘or xorijiy tajribalar hamda ularni milliy bank tizimida qo‘llash istiqbollari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi korporativ bank xizmatlarini rivojlantirish orqali bank faoliyatining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashga xizmat qiluvchi samarali mexanizmlarni aniqlashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Bank tizimida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish masalasi iqtisodiyot va moliya sohasidagi ko‘plab xorijiy hamda mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur masala asosan banklarning raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy barqarorlikni ta’minlash hamda korporativ mijozlar bilan uzoq muddatli hamkorlik munosabatlarini shakllantirish nuqtayi nazaridan o‘rganilgan. Xalqaro bank faoliyatini tadqiq etgan iqtisodchi olimlar F. Mishkin, J. Sinkey, P. Rose va T. Koch o‘z ilmiy ishlarida bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish bank risklarini kamaytirishning muhim instrumenti ekanligini ta’kidlaydilar. Ularning fikricha, an’anaviy kredit operatsiyalariga yuqori darajada bog‘liqlik bank daromadlarining beqarorligiga olib keladi, xizmatlar portfelini kengaytirish esa daromad manbalarini muvozanatlashtirish imkonini yaratadi. Ayniqsa, korporativ mijozlarga mo‘ljallangan investitsion xizmatlar, savdo moliyasi va aktivlarni boshqarish xizmatlari banklarning barqaror foyda olishiga xizmat qiladi.

P. Rose tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda zamonaviy banklar faoliyati universal bank modeliga o‘tib borayotgani qayd etilgan. Ushbu modelda banklar kreditlash bilan bir qatorda moliyaviy maslahat, investitsiya boshqaruvi, risk-menejment va xalqaro hisob-kitob xizmatlarini ham taqdim etadi. Bu esa korporativ mijozlar ehtiyojlarini kompleks ravishda qondirish imkonini beradi. Shuningdek, J. Sinkey bank xizmatlarini diversifikatsiya qilishni bank strategik boshqaruvining ajralmas qismi sifatida baholaydi. So‘nggi yillarda ilmiy adabiyotlarda raqamli bank xizmatlarining korporativ segment rivojiga ta’siri alohida o‘rganilmoqda. M. Porter va C. Christensen tomonidan ishlab chiqilgan innovatsion rivojlanish nazariyalariga ko‘ra, moliyaviy xizmatlar bozorida texnologik innovatsiyalar bank xizmatlari tarkibini tubdan o‘zgartirmoqda. FinTech kompaniyalarining paydo bo‘lishi banklarni yangi xizmat turlarini joriy etishga majbur qilgan bo‘lib, natijada masofaviy

kesh-menejment, elektron savdo moliyasi va avtomatlashtirilgan to‘lov tizimlari keng rivojlanmoqda.

Xalqaro moliya institutlari, xususan Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi hamda Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki hisobotlarida korporativ bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiruvchi muhim omil sifatida baholanadi. Ushbu tashkilotlar tahlillarida banklarning real sektor bilan integratsiyasi kuchaygani sari investitsion faollik ortishi hamda biznes subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlari kengayishi qayd etilgan. MDH davlatlari olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda esa bank xizmatlarini diversifikatsiya qilishning institutsional jihatlariga e’tibor qaratilgan. Jumladan, O. Lavrushin va G. Panova bank xizmatlari rivojlanishida mijozga yo‘naltirilgan strategiya muhim o‘rin tutishini asoslab bergan. Ularning fikriga ko‘ra, korporativ mijozlarga individual moliyaviy yechimlar taklif etish banklarning bozor ulushini oshirishda asosiy omil hisoblanadi.

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlar tomonidan ham bank xizmatlarini modernizatsiya qilish va diversifikatsiya qilish masalalari keng o‘rganilmoqda. Mahalliy tadqiqotlarda tijorat banklarining korporativ xizmatlar bozoridagi faoliyatini rivojlantirish, eksport-import operatsiyalarini moliyalashtirish, loyihaviy kreditlash hamda raqamli bank xizmatlarini joriy etish zarurati ta’kidlanadi. Ayniqsa, milliy iqtisodiyotning investitsion jozibadorligini oshirishda banklarning kompleks korporativ xizmatlari muhim ahamiyat kasb etishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shu bilan birga, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, korporativ bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish bo‘yicha xalqaro tajribani rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimiga moslashtirish masalasi yetarli darajada chuqur tadqiq etilmagan. Ayniqsa, raqamli transformatsiya sharoitida korporativ xizmatlarning samaradorligini baholash, risklarni boshqarish mexanizmlari hamda bank-mijoz o‘rtasidagi strategik hamkorlikni rivojlantirish yo‘nalishlari qo‘shimcha ilmiy izlanishlarni talab etadi. Demak, ilmiy adabiyotlar tahlili xalqaro bank amaliyotida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish bank tizimining barqarorligi, daromadliligi va raqobatbardoshligini oshirishda muhim nazariy hamda amaliy asos ekanligini ko‘rsatadi. Mazkur yo‘nalishdagi ilg‘or tajribalarni o‘rganish va milliy bank tizimiga tatbiq etish dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot muhokamasi. Zamonaviy bank tizimining rivojlanish tendensiyalari shuni ko‘rsatadiki, korporativ mijozlarga ko‘rsatiladigan xizmatlarni diversifikatsiya qilish banklarning strategik ustunligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari xalqaro bank amaliyotida korporativ xizmatlar oddiy kreditlash operatsiyalaridan kompleks moliyaviy xizmatlar tizimiga o‘tganligini tasdiqlaydi. Bugungi kunda yirik tijorat banklari korporativ mijozlar uchun moliyaviy hamkor sifatida faoliyat yuritib, biznes jarayonlarning barcha bosqichlarini qamrab oluvchi xizmatlarni taklif etmoqda. Xalqaro tajriba tahlili shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan mamlakatlar banklarida korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish uchta asosiy yo‘nalishda amalga oshiriladi: moliyalashtirish instrumentlarini kengaytirish, raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish hamda risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish. Jumladan, loyihaviy

moliyalashtirish, sindikatlashgan kreditlar, faktoring, forfeyting va savdo moliyasi xizmatlari korporativ mijozlarning moliyaviy ehtiyojlarini yanada samarali qondirish imkonini bermoqda. Bu xizmatlar korxonalarning aylanma mablag‘larini optimallashtirish va investitsion loyihalarni amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, raqamli texnologiyalar korporativ bank xizmatlari diversifikatsiyasining asosiy drayveri hisoblanadi. Internet-banking, mobil banking, avtomatlashtirilgan to‘lov tizimlari hamda kesh-menejment platformalari korporativ mijozlarga real vaqt rejimida moliyaviy operatsiyalarni boshqarish imkonini yaratmoqda. Natijada operatsion xarajatlar kamayib, tranzaksiya tezligi va shaffofligi oshmoqda. Ayniqsa, sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar texnologiyalaridan foydalanish korporativ mijozlarning moliyaviy holatini tahlil qilish va individual xizmat paketlarini shakllantirish imkonini bermoqda. Shuningdek, xalqaro banklar tajribasi xizmatlarni diversifikatsiya qilish orqali daromadlar tuzilmasini barqarorlashtirish mumkinligini ko‘rsatadi. Foiz daromadlariga qaramlikni kamaytirish maqsadida banklar komission va konsalting xizmatlar ulushini oshirishga intilmoqda. Bu esa iqtisodiy inqiroz yoki moliyaviy bozorlardagi o‘zgarishlar sharoitida bank faoliyatining barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi.

O‘zbekiston bank tizimi misolida olib borilgan tahlillar esa korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish bo‘yicha muayyan ijobiy o‘zgarishlar mavjudligini ko‘rsatadi. So‘nggi yillarda masofaviy bank xizmatlari, eksport-import operatsiyalarini moliyalashtirish hamda tadbirkorlik subyektlariga kompleks xizmat ko‘rsatish yo‘nalishlari rivojlanmoqda. Biroq xalqaro bank amaliyoti bilan solishtirganda investitsion bank xizmatlari, risk-xedjirlash instrumentlari hamda moliyaviy konsalting xizmatlari yetarli darajada rivojlanmaganligi kuzatiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, korporativ xizmatlarni samarali diversifikatsiya qilish uchun banklarda mijozga yo‘naltirilgan strategiyani shakllantirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish hamda yuqori malakali mutaxassislar salohiyatini oshirish zarur. Bundan tashqari, bank va real sektor o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish korporativ mijozlarning uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Umuman olganda, xalqaro tajriba shuni tasdiqlaydiki, korporativ bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish bank tizimining innovatsion rivojlanishini ta’minlab, iqtisodiyotning investitsion faolligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli ilg‘or xorijiy tajribalarni milliy bank amaliyotiga bosqichma-bosqich joriy etish bank sektorining raqobatbardoshligini oshirishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Xulosa. Xalqaro bank amaliyoti tahlili shuni ko‘rsatadiki, korporativ xizmatlarni diversifikatsiya qilish tijorat banklarining barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Bank xizmatlari tarkibining kengaytirilishi daromad manbalarini ko‘paytirish, moliyaviy risklarni kamaytirish hamda korporativ mijozlarga kompleks moliyaviy yechimlar taqdim etish imkonini yaratadi. Raqamli texnologiyalar va innovatsion moliyaviy instrumentlarning joriy etilishi xizmatlar samaradorligini oshirib, bank va mijoz o‘rtasidagi hamkorlikni

mustahkamlaydi. Shu bois xalqaro tajribani o‘rganish va uni milliy bank tizimiga moslashtirish korporativ bank xizmatlarini rivojlantirish hamda iqtisodiyotning real sektorini qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mishkin, F. S. (2019). The economics of money, banking, and financial markets (12th ed.). Pearson Education.
2. Rose, P. S., & Hudgins, S. C. (2013). Bank management and financial services (9th ed.). McGraw-Hill Education.
3. Sinkey, J. F. (2002). Commercial bank financial management in the financial-services industry (6th ed.). Prentice Hall.
4. Koch, T. W., & MacDonald, S. S. (2014). Bank management (8th ed.). Cengage Learning.
5. Porter, M. E. (2008). Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors. Free Press.
6. Christensen, C. M. (2016). The innovator’s dilemma: When new technologies cause great firms to fail. Harvard Business Review Press.
7. Lavrushin, O. I. (2018). Bankovskoe delo [Banking]. Knorus Publishing.
8. Panova, G. S. (2017). Kommertseskie banki i ikh operatsii [Commercial banks and their operations]. Infra-M.